

Americká kultúra – Mýtus verzus Realita

Jozef Krupka

Namiesto úvodu

Nič nevyvolá väčšie posmešky u ľavicových intelektuálov, ako výraz „americká kultúra.“ V týchto kruhoch je toto slovné spojenie synonymom druhoradosti, ak nie priam podradnosti.

Samozrejme sa okamžite vynára množstvo viac či menej relevantných argumentov, zväčša jednoducho vyvrátiteľných, počnúc poukazmi na hollywoodsku filmovú produkciu, končiac znalosťami radového Američana v oblasti geografie či histórie.

Posmešky väčšinou ustanú, ak sa diskusia o americkej kultúre presunie z oblastí, v ktorých sa núka až príliš jednoznačné a, priznajme si, povrchné a subjektívne hodnotenie. Hollywoodska produkcia samozrejme nie je žiadnou výhrou, je to asi však to jediné, čomu okrem juhoamerických telenoviel rozumie aj intelekt európskeho proletára, okrem toho sa v USA netočia len Rambovia, ale aj filmy, ktorým nemožno uprieť kvalitu, francúzsky odborár však asi len obtiažne a s veľkými problémami v chápaní tvorbu bratov Coenovcov či Woodyho Allena.

Rovnako sa z pozície Stredoeurópana dobre smeje z Američana domnievajúceho sa o umiestnení Slovenska v strednej časti Balkánu, bez ohľadu na to, že sám asi nebude vedieť určiť, s kým susedí Arkansas.

Omnoho trápnejšie je to s históriou, našinec sa pôjde popukať od smiechu pri slovách o „hlupákoch Američanoch, myslia si, že vyhrali vo Vietname“, skutočnosť, že komunistická severovietnamská armáda vstúpila do Saigonu niekoľko mesiacov po odchode armády americkej, je druhoradou.

Úplne sa však zmrzne úsmev takýchto diskutérov, pokiaľ sa problematika presunie na oblasti, kde je americká kultúra jednoznačne dominuje aj v porovnaní s európskymi partnermi USA – ekonomika, politická moc, informácie.

„Ale kdeže,“ – znie námietka – „nemiešajte nám hrušky s jablkami, ekonomika, politika a technológia nemajú s kultúrou nič spoločné.“

Sic! Morálka je súčasťou kultúry a ekonómia je subdisciplínou morálnej filozofie, o politike sa dokonca hovorí ako o umení, technologický progres je zase doménou ekonomicko-politických systémov kladúcich dôraz na ekonomické slobody, teda spätosť s kultúrou je viac než zrejmé.

Európa v Amerike

V čom spočíva rozdiel medzi americkou a európskou kultúrou? Ten je takmer fatálny - americká kultúra je zmesou toho najlepšieho z kultúry európskej.

Rozdiel totiž pramení z toho, že spoločenské elity, ktoré necelé tri storočia vytvárali americkú politickú a ekonomickú tradíciu, utiekli z Európy pred príslušníkmi spoločenských elít, ktoré európsku kultúru zmenili k svojmu obrazu a navyše nás ešte obdarovali troma zločineckými ideológiami – komunizmom, fašizmom a nacizmom. Žiada sa nám uviesť na pravú mieru, že ide len o tri z politických praxí jedinej ideológie – socializmu, ktorá v rozličných reliktoch prežíva dodnes, či už ide o konštruktivizmus, sociálny liberalizmus, etatizmus, sociálnu demokraciu, alebo anarchiu.

Osvietenská Európa spolu so „starými“ poriadkami zavrhla to, čo robí Európou Európu – židovskú a kresťanskú tradíciu, grécku logiku, rímsku úctu k právu a tomášovskú úctu k spravodlivosti. A európsky disident toto všetko obnovil konštituovaním Spojených štátov amerických. Ani pozbieranie sa Európy v podobe veľkolepého projektu spojenej a spolupracujúcej Európy Roberta Schumanna a Jeana Monneta nevrátila starý kontinent späť, a tak prvkom, ktorý ju dnes spája, je len iracionálny antiamerikanizmus a antiglobalizmus (čo je v podstate to isté, pretože svet sa globalizuje informáciami a v tých majú Američania prevahu).

Pohrdanie spomenuté v úvode je vlastne len umiernenou verziou antiglobalizmu, aký sme mohli zaregistrovať v podobe demonštrácií (zlý eufemizmus, správnejšie by bolo hovoriť o násilnostiach, nie však zo strany poriadkových zborov) v Prahe, v Janove, či v Seattli. A propos antiglobalizmus.

Hurá na symboly!

Prečo exkurz k antiglobalizmu, pokiaľ hovoríme o americkej kultúre? Pretože nič iné nie je takým častým terčom útokov antiglobalistov, ako práve to, čo symbolizuje hodnoty, na ktorých je postavená americká kultúra a jej úspech. Za ten americká kultúra vďačí predovšetkým ekonomicko-politickému systému, ktorý voláme kapitalizmus.

Je pomerne zložitý kapitalizmus definovať a majú s tým problémy aj renomované výkladové slovníky a encyklopédie. Takmer všetky totiž preberajú klasickú definíciu kapitalizmu z pera človeka, ktorý ho z duše nenávidel – Karola Marxa. Ten bol jeho veľkoleposťou ohromený natoľko, že v roku 1848 napísal:

„Buržoázia za necelých sto rokov vytvorila masívnejšie a kolosálnejšie výrobné sily, než všetky predchádzajúce generácie dokopy.“ (Novak, M.: Biznis ako poslanie. Bratislava, Charis, 1998. s. 69.)

Marx kapitalizmus videl ako systém trhovej výmeny, súkromné vlastníctvo a súkromnú akumuláciu (zisk).

Marxova definícia má však jeden závažný nedostatok – trh, súkromné vlastníctvo a zisk jestvovali dávno pred ním, nebola to len otázka konca 18. storočia, kedy sa slovo kapitalizmus začalo používať. Ak by sme použili Marxovu logiku (ako ironicky môže pôsobiť poznámka o tom, že zlí logici s dobrým úmyslom spôsobia viac škody, ako zlí ľudia so zlým úmyslom), bolo by možné označiť za kapitalizmus aj ekonomicko-politický systém v starovekom Jeruzaleme. Podľa klasických liberálov a neokonzervatívcov je kapitalizmus „ekonomický systém, ktorý je závislý na vhodnom politickom systéme a priaznivom morálno-kultúrnom systéme, spájajúci veľké množstvo rozličných inštitúcií, starých aj nových, na podporu ekonomickej tvorivosti ľudí. Je to systém orientovaný na rozum človeka, na caput (latinsky „hlava“), vtip, novátorstvo, objaviteľstvo, podnikavosť. Kapitalizmus poskytuje inštitucionálnu podporu neodňateľnému právu človeka na osobnú ekonomickú slobodu.“ (Novak, M.: Biznis ako poslanie. Bratislava, Charis, 1998. s. 69-70)

Ak sa teda dá jedným slovom zhrnúť všetko, čo kapitalizmus ponúka, je to slovo sloboda, a to vrátane jej morálneho rozmeru. Každá dlažbová kocka z rúk anarchistu vo výklade McDonald's je vlastne útokom na slobodu, ktorá je charakteristickým znakom americkej kultúry. Toto tvrdenie je veľmi ľahké potvrdiť profilom snád' najpopulárnejšieho antiglobalistu.

Rozum na vedľajšej koľaji, alebo antiamerikanizmus v praxi

Jedným z najväšnivějších odporcov globalizácie je známy francúzsky farmár José Bové, ktorý globalizáciu chápe ako amerikanizáciu. Začal protestovať proti vysokým clám na francúzske syry dovážané do USA, naposledy bol odsúdený na 2 roky za útok na pobočku McDonald's.

Jeho poňatie je značne zjednodušujúce, sústreďuje sa na boj proti symbolom, zúčastňuje sa pochodov v Seattli a Washingtone, ale zároveň sa teší bohatým dotáciami od francúzskej vlády na udržanie svojho hospodárstva. Záujem Bového na boji proti globalizácii je partikulárny a možno pokojne povedať egoistický, sleduje vlastný záujem bez ohľadu na svoje okolie. Veľká časť súčasnej európskej politickej elity z radov ľavice svoju kariéru začínala ako Bové – násilnosti, výtržníctvo, terorizmus (nie je náhodou, že časť teroristických skupín začala pôsobiť v čase masových protiamerických demonštrácií v Európe v roku 1968 – Red Army Fraction, Action Directe, ...). Ak toto má byť európska alternatíva voči americkej kultúre, tak ju každý rozumný človek musí striktno odmietnuť a uprednostniť americkú.

Namiesto záveru

José Bové reprezentuje prístup k podnikaniu presne tak, ako systém, ku ktorému smeruje ekonomika krajín Európskej únie – namiesto rozumu a invencie len letargia a prenášanie zodpovednosti na niekoho iného, najlepšie na zopár nevolených úradníkov v Bruseli, ktorí nás zaplavujú nezmyselnosťami, akou je napríklad vyhláška o zakrivenosti banánov, ktorá slúži na ochranu vnútorného prostredia pre banánmi z karibskej oblasti, ktoré síce majú vlastnosti banánov z Kanárskych ostrovov, líšia sa však zakrivením a – sú omnoho lacnejšie, čo by však mohlo spôsobiť problémy neschopným španielskym farmárom.

Naproti európskemu byrokratizmu je možné uviesť príklad ekonomík, ktoré sa transformujú z klasických (Írsko, Nový Zéland) respektíve direktívne riadených (Rusko, Estónsko) ekonomík na trhové – rýchle zavedenie rovnej dane namiesto tvorivosť potlačujúceho progresívneho zdaňovania, dôraz na podnikanie a jeho podporu, prenesenie zodpovednosti z kolektívu na jednotlivca z týchto štátov urobili najrýchlejšie rastúce ekonomiky, Estónsko dokonca ako krajinu zruinovanú sovietskou okupáciou dokonca podľa Indexu ekonomickej slobody za rok 2002 urobili šiestou ekonomicky najľobodnejšou krajinou na svete, kde si miesto delí spolu s Dánskom a USA.

Ekonomická sloboda nie je len samoučelnou hodnotou vhodnou na akumulovanie statkov. Ide o zároveň o základný predpoklad existencie politických slobôd. Krajiny, ktoré mali v minulosti na tomto poli deficit a boli prinútené liberalizovať svoje hospodárstvo, sa dnes tešia okrem ekonomickej výkonnosti aj rozvinutej občianskej spoločnosti, ako napríklad Čile, ktoré si túto cestu vybralo za Pinochetovej autoritárskej vlády za asistencie amerických ekonómov namiesto marxistického režimu. Toto je hodnota, ktorou má čo americká kultúra povedať svetu a nemožno sa preto čudovať, prečo slovné spojenie „americká kultúra“ vzbudzuje u ľavicových intelektuálov averziu.